

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

II kvartal 2014

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

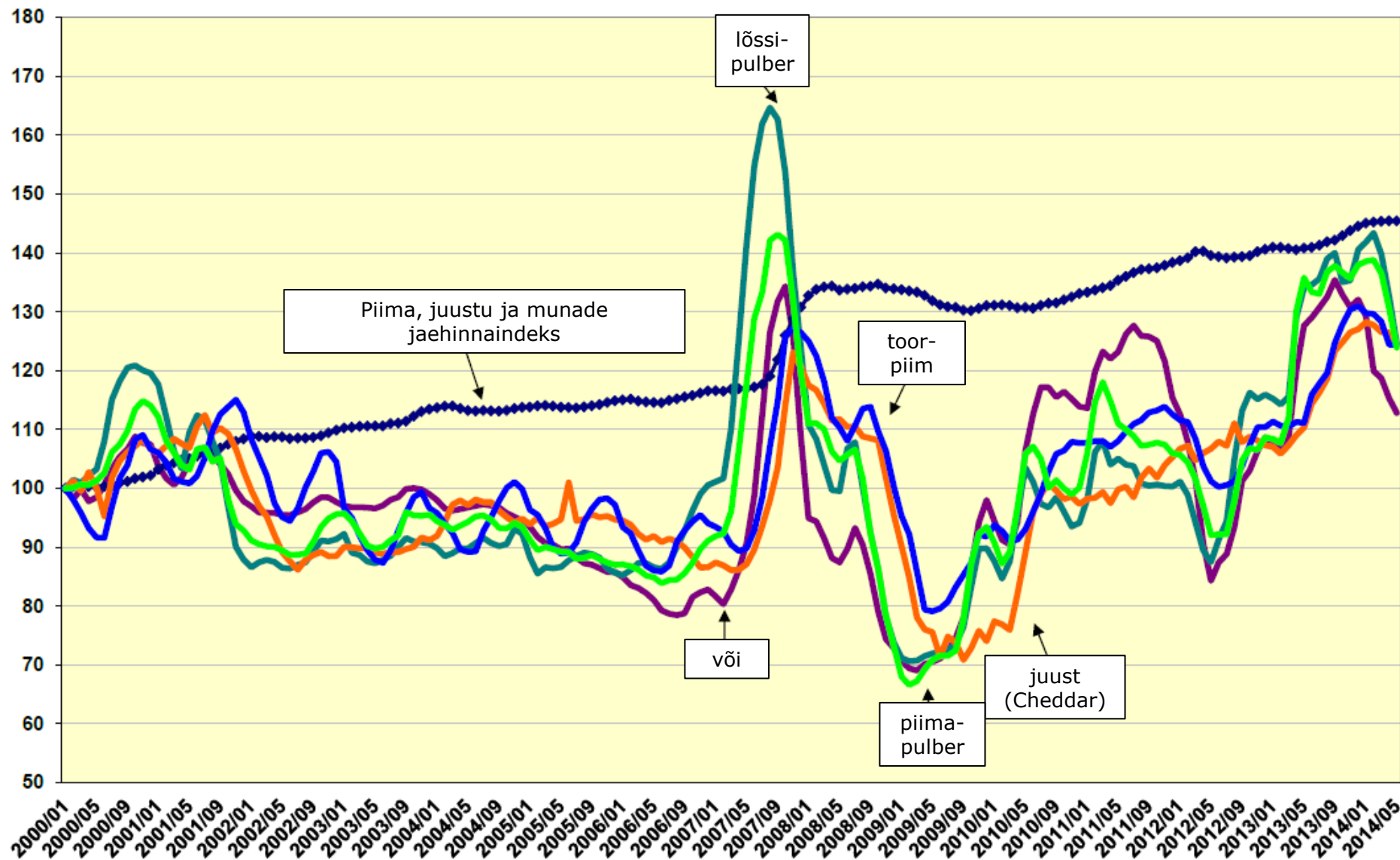
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügi hind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügi hinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötleva ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

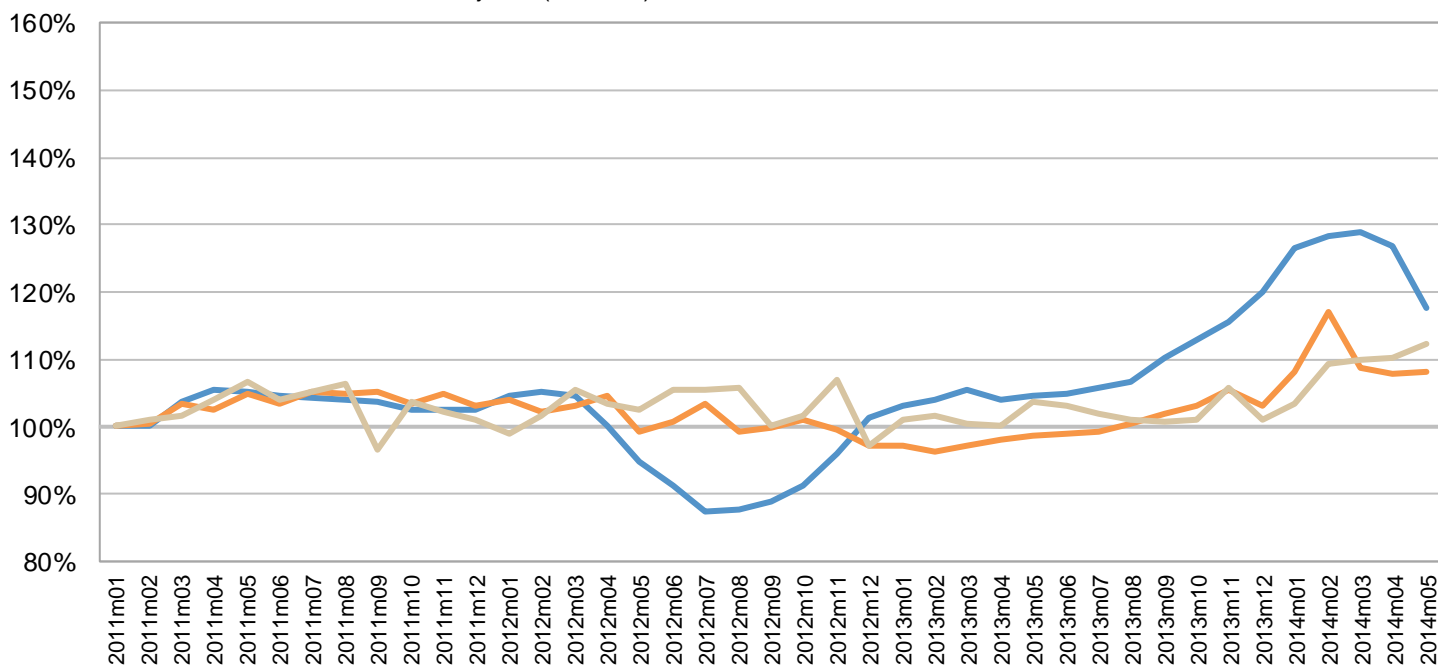
Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – mai 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

— Toorpiima KOKKUOSTUHINNA INDEKS
— Juust Edam-tüüpi (plokk) TÖÖTLEJA VÄLJAMÜÜGIHINNA INDEKS
— Naturaaljuust (25-27%) JAEHINNA INDEKS

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Juustu hindade dünaamikat on alates 2012 aasta kevadest iseloomustanud üsna tugev asümmeetria. Vaatamata toorpiima kokkuostuhinna kiirele langusele ning sellele järgnenud pikale tõusuperioodile, püsisid juustu jaehind ning töötleja väljamüügihind kuni 2013. aasta lõpuni üsna stabiilsena.

Töötleja väljamüügihinnas toimus selgem hüpe ülepoole alles 2014. aasta algul, mil toorpiima kokkuostuhind saavutas senise tippaseme. Viimastel kuudel on toorpiima hind olnud languses.

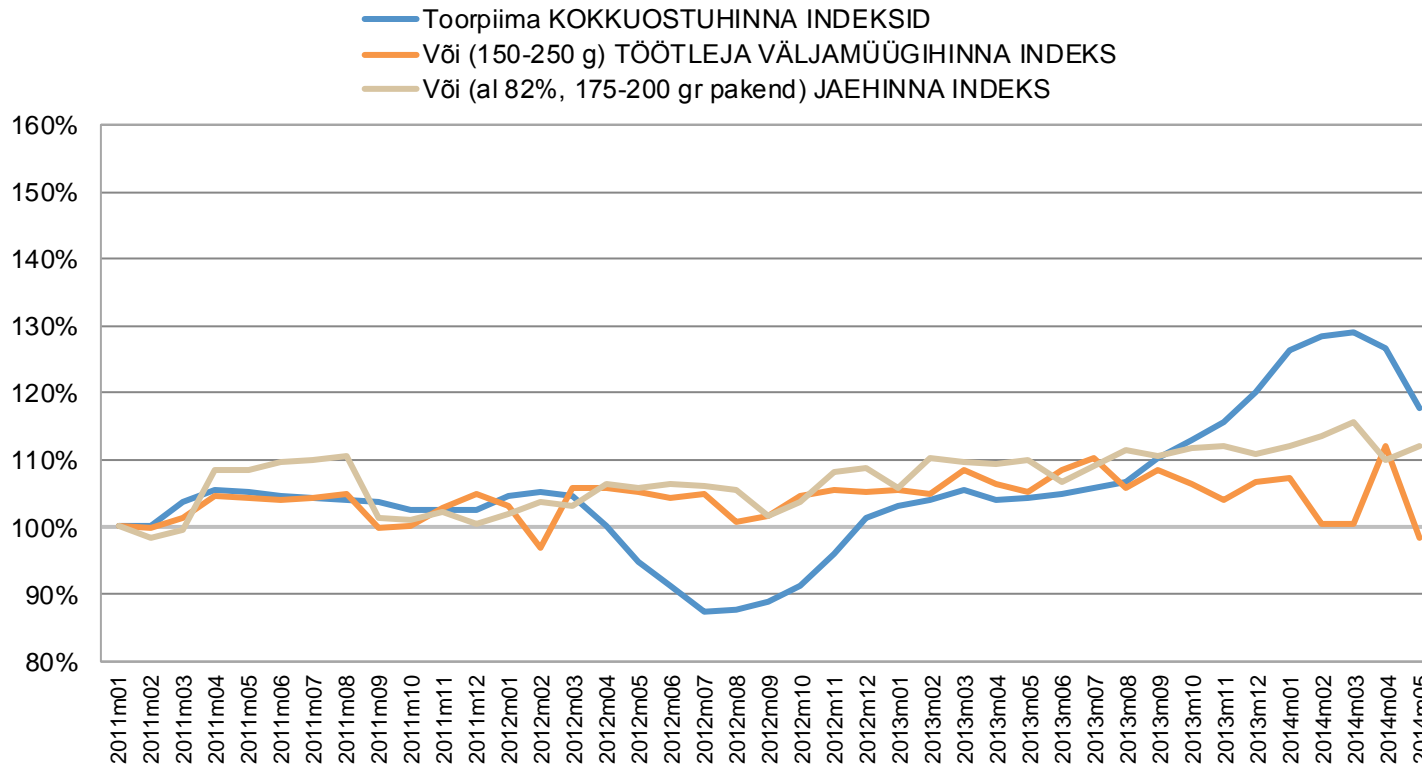
Juustu jaehind püsis 2013. aasta jooksul 2011. aasta alguse nn baastasemest veidi kõrgemal, ka jaehinnas on tõusutrendi märgata alates 2014. aasta algusest.

Kokkuvõttes tähendab see, et toorpiima osakaal naturaaljuustu jaehinnas, mis vahepeal märgatavalt kasvas, on II kvartalis langenud, kuid töötlemarginaal püsib madalal.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2014

**Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – mai 2014
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)**

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

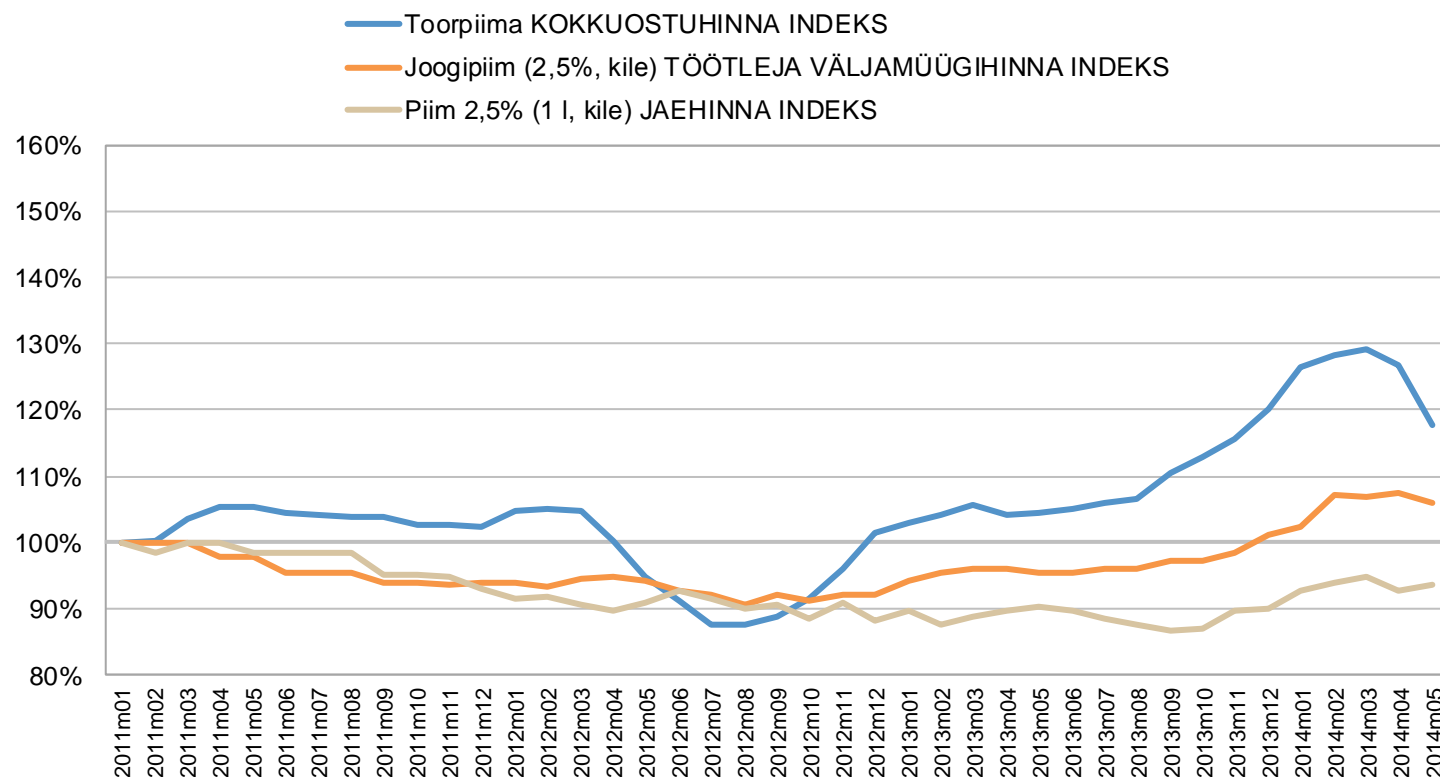
Või hindade dünaamika on sarnaselt juustule olnud kaheaastase perioodi vältel asümmeetriline. Toorpiima kokkuostuhinna suurtele muutustele vaatamata muutused töötleva väljamüügihinnad ning jaehinnad oluliselt vähem. 2013. aasta teises ning käesoleva aasta esimeses pooles on või jaehind siiski pisut kasvanud, töötleva väljamüügihind on olnud kõikuva iseloomuga, kuid jääb aastatagusele tasemele pigem alla.

Aastatagusega võrreldes on toorpiima osakaal või jaehinnas kasvanud. Töötlemarginaal, mis aasta algul langes väga madalale, on viimastel kuudel pisut kasvanud, kuid püsib oluliselt madalamana kui aasta eest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – mai 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Asümmeetria püsib ka joogipiima hindade kujunemises. Pidevalt tõusnud toorpiima kokkuostuhind ei ole töötleva väljamüügihinna ning jaehinda samal määral mõjutanud. Töötleva väljamüügihind ning piima jaehind on 2013 aasta lõpust alates liikunud küll kerges tõusutrendis, kuid tõus on olnud kokkuostuhinna kasvust oluliselt aeglasem. Viimasel paaril kuul, mil piima kokkuostuhind on olnud languses, on töötleva väljamüügihind ning piima jaehind püsinud stabiilsena.

Toorpiima osakaal piima lõpphinnas on II kvartalis viimase aasta jooksul aset leidnud kiire tõusu järel pisut langenud, kuid jääb aastatagusest siiski oluliselt kõrgemaks. Vahepealse märgatava languse järel on töötlevamarginaal II kvartalis veidi tõusnud, jaemarginaal on 2014. aastal püsinud 10% ringis joogipiima lõpphinnast.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2014. aasta II kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.3818 = 2.70$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes						
absoluutarvuna	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiim	2,31	2,57	2,83	2,70	-4,5%	16,9%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,22	3,39	3,63	3,56	-1,8%	10,8%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,91	0,82	0,80	0,86	7,7%	-4,9%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaal ilma boonustetata	2,96	2,81	2,85	3,05	7,0%	3,3%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	3,12	2,98	3,03	3,23	6,5%	3,7%
käibemaks	1,23	1,24	1,30	1,32		
väikepakendi jaehind	7,41	7,43	7,78	7,94	2,1%	7,2%

Juust Edam-tüüpi						
protsendina	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiima osakaal	31%	35%	36%	34%	-6%	9%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	10%	9%	8%	9%	8%	-14%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaali osakaal koos jaeboonustega	42%	40%	39%	41%	4%	-3%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgused andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2014. aasta II kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.3818 = 3.97$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiima kulu	3,40	3,78	4,16	3,97	-4,5%	16,9%
tööstusest väljamüügi hind	4,74	4,69	4,56	4,56	-0,1%	-3,8%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	1,34	0,92	0,40	0,58	46,1%	-56,5%
jaemarginaal ilma boonusteta	1,69	1,90	2,17	1,98	-8,7%	17,3%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,93	2,13	2,40	2,21	-7,8%	14,7%
käibemaks	1,29	1,32	1,35	1,31		
jaehind	7,72	7,91	8,08	7,85	-2,8%	1,7%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiima osakaal	44%	48%	51%	51%	-2%	15%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	14%	9%	2%	5%	113%	-68%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	25%	27%	30%	28%	-5%	13%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgused andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2014. aasta II kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.3818 = 2.24$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes						
absoluutarvuna	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiim	1,92	2,13	2,35	2,24	-4,5%	16,9%
tööstusest väljamüügi hind	3,11	3,09	3,19	2,76	-13,6%	-11,3%
töötlemisamarginaal	1,19	0,96	0,84	0,51	-38,9%	-56,8%

Lõssipulber						
protsendina	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiim osakaal	62%	69%	74%	81%	10,5%	32%
töötlemisamarginaali osakaal	38%	31%	26%	19%	-29,3%	-51%
tööstusest väljamüügi hind	100%	100%	100%	100%		

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiim	0,31	0,34	0,38	0,36	-4,5%	16,9%
tööstusest väljamüügi hind	0,41	0,43	0,45	0,46	0,8%	11,2%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,10	0,08	0,08	0,10	26,3%	-5,7%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,06	0,04	0,04	0,04	-5,6%	-40,2%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,08	0,06	0,06	0,06	-3,2%	-27,1%
käibemaks	0,09	0,09	0,10	0,10		
jaehind*	0,56	0,56	0,59	0,59	0,3%	4,7%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toorpiima osakaal	54%	61%	64%	61%	-5%	12%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	15%	11%	9%	13%	36%	-14%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	14%	11%	10%	10%	-3%	-30%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

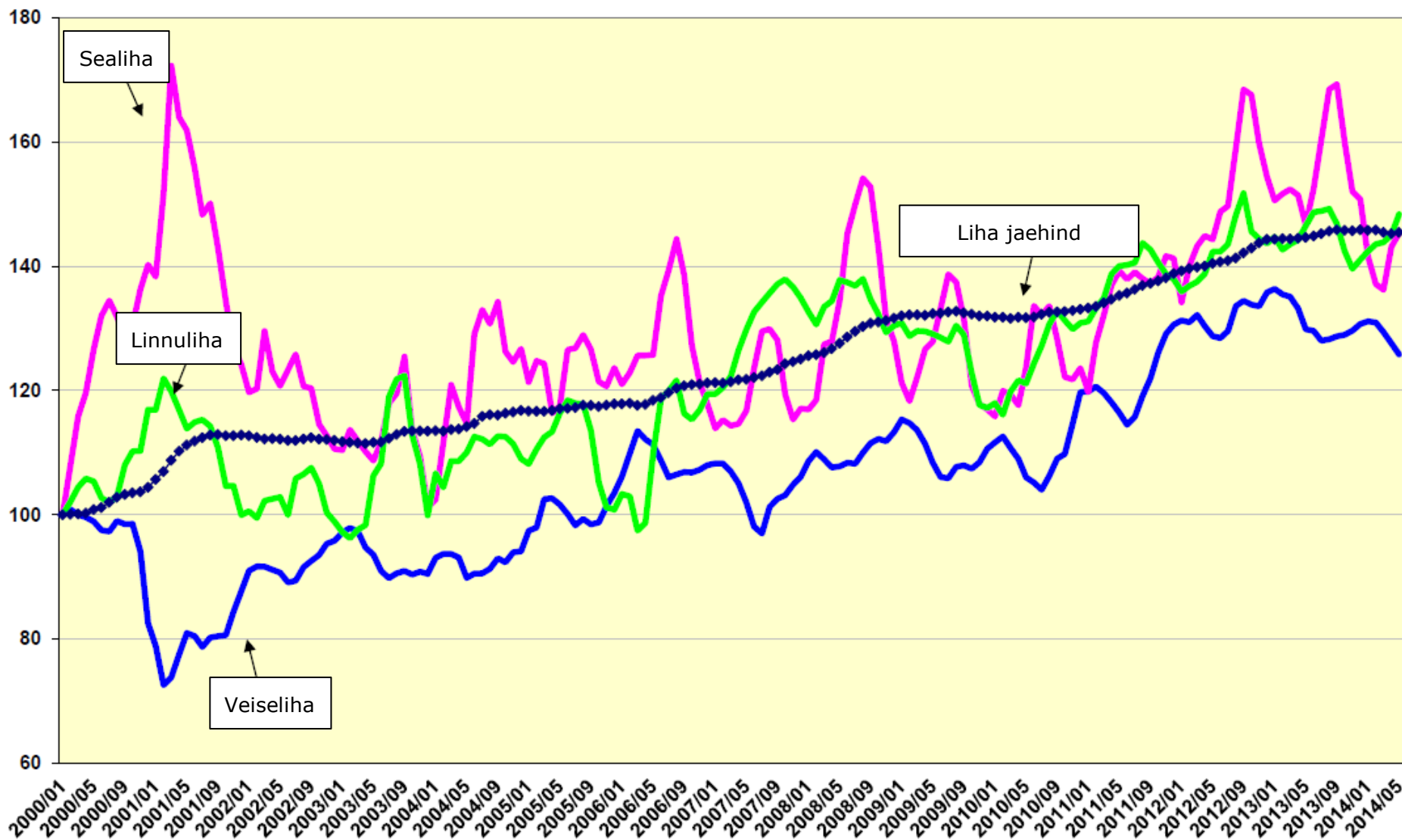
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

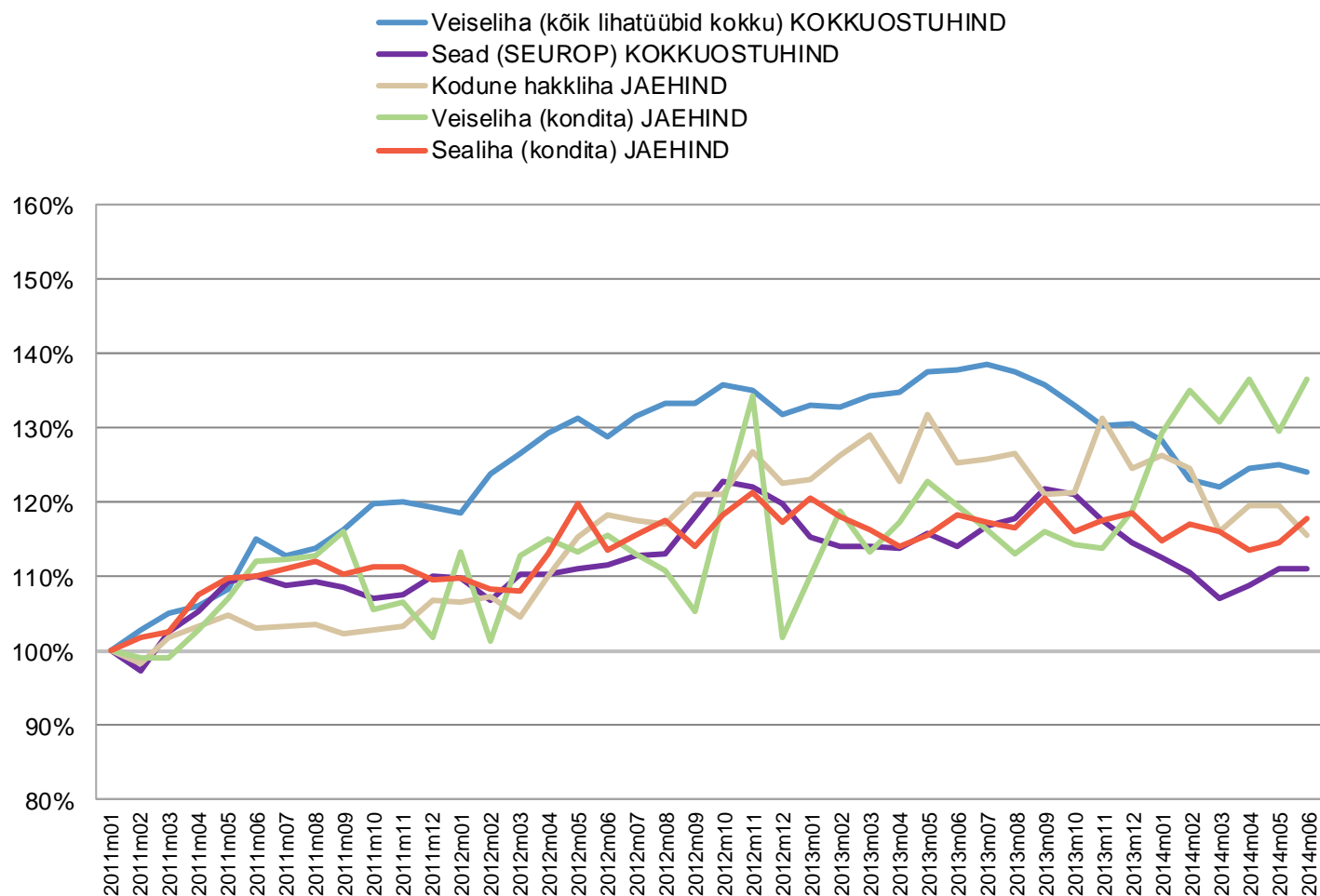
Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2014

**Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – juuni 2014
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)**

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Veiseliha kokkuostuhind, mis liikus kuni 2013. aasta keskpaigani valdavalt tõusujoones, on aastase perioodi jooksul langenud, kuigi viimasel paaril kuul on taas märgata kergest kasvu. Sealiha puhul tekkis esimene olulisem langusperiood 2013. aasta algupoolel ning kokkuostuhind jõudis kõrgeimale tasemele uuesti sügisperioodil. 2013. aasta lõpukuudest alates on sealiha kokkuostuhinnad liikunud üldiselt langevas trendis, sarnaselt loomalihale on aga paaril viimasel kuul hind veidi tõusnud.

Koduse hakkliha jaehind on paari aasta vältel olnud üsna kõikuva iseloomuga. Siiski, aastase perioodi jooksul on kvartalite kaupa kokku võttes olnud tegu hinna langusega. 2014. aasta alguses tegi kiire hüppe ülespoole veiseliha jaehind, mis on jäänud varasemast kõrgemale tasemele ka püsima.

Koduse hakkliha lõpphinnas on töötlemarginaal viimastes kvartalites langenud, jaemarginaal aga kiiresti kasvanud.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2014. aasta I kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks saadakse järgmiselt: $(0.51 \times 1,6339 \times 1.2) + (0.51 \times 2,2294 \times 1.5) = 2.71$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes						
absoluutarvuna	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,91	2,87	2,70	2,71	-7,0%	0,1%
töötaja väljamüügi hind	3,58	3,72	3,27	2,94	-17,9%	-10,2%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,67	0,85	0,57	0,23	-65,5%	-59,4%
jaemarginaal	1,00	0,82	1,14	1,33	33,7%	16,5%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,17	1,01	1,31	1,48	25,9%	13,2%
käibemaks	0,91	0,91	0,88	0,85		
jaehind	5,48	5,44	5,30	5,12	-6,7%	-3,3%

Kodune hakkliha

protsendina	II kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	53%	53%	51%	53%	-0,4%	-58%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	12%	16%	11%	4%	-63,1%	21%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	18%	15%	22%	26%	43,3%	0%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Esialgsetel andmetel on tooraine osakaal koduse hakkliha lõpphinnas püsinud enam-vähem stabiilsena, töötlemarginaal on kiiresti langenud ning jaemarginaal liikunud tõusvas joones.

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötajate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

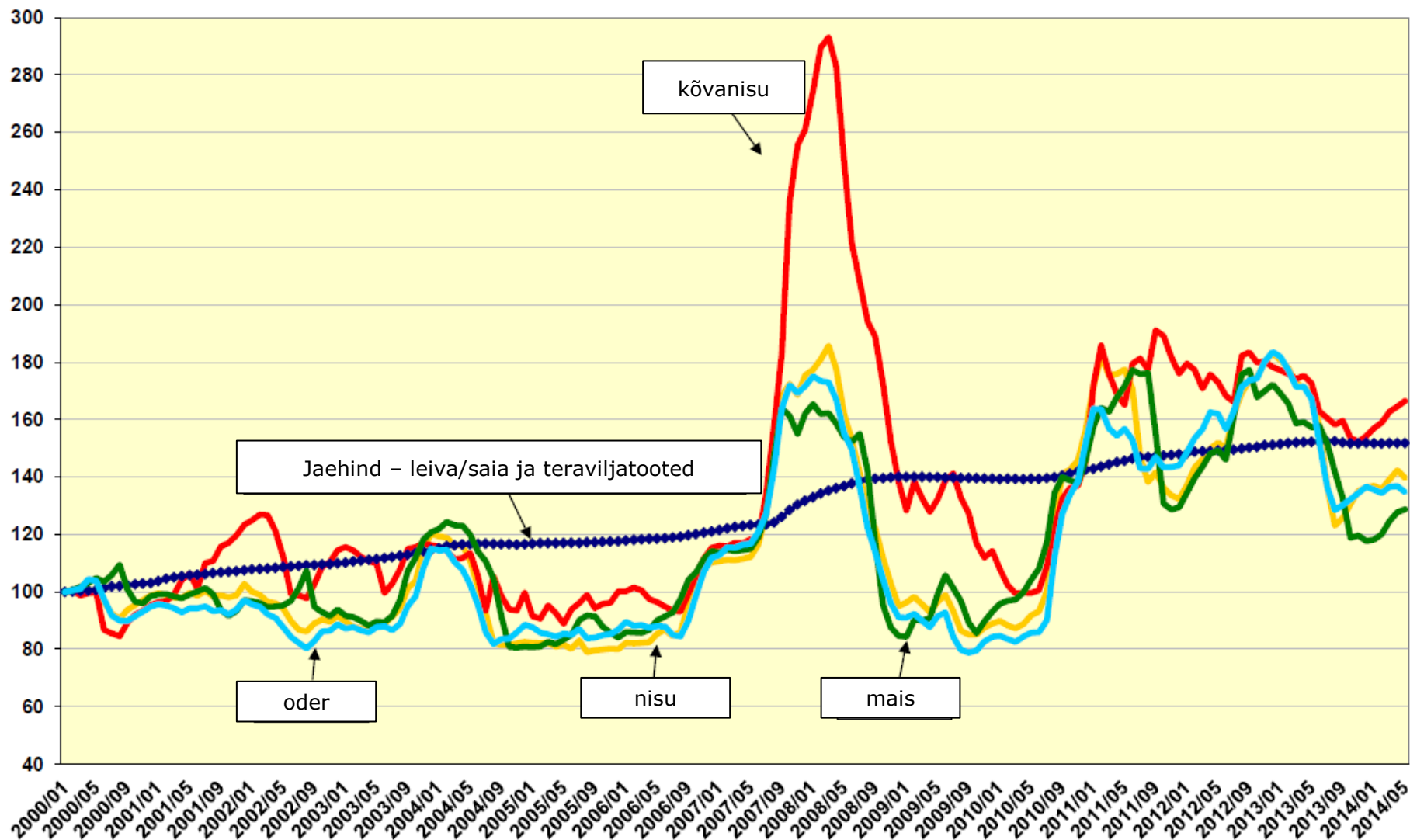
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

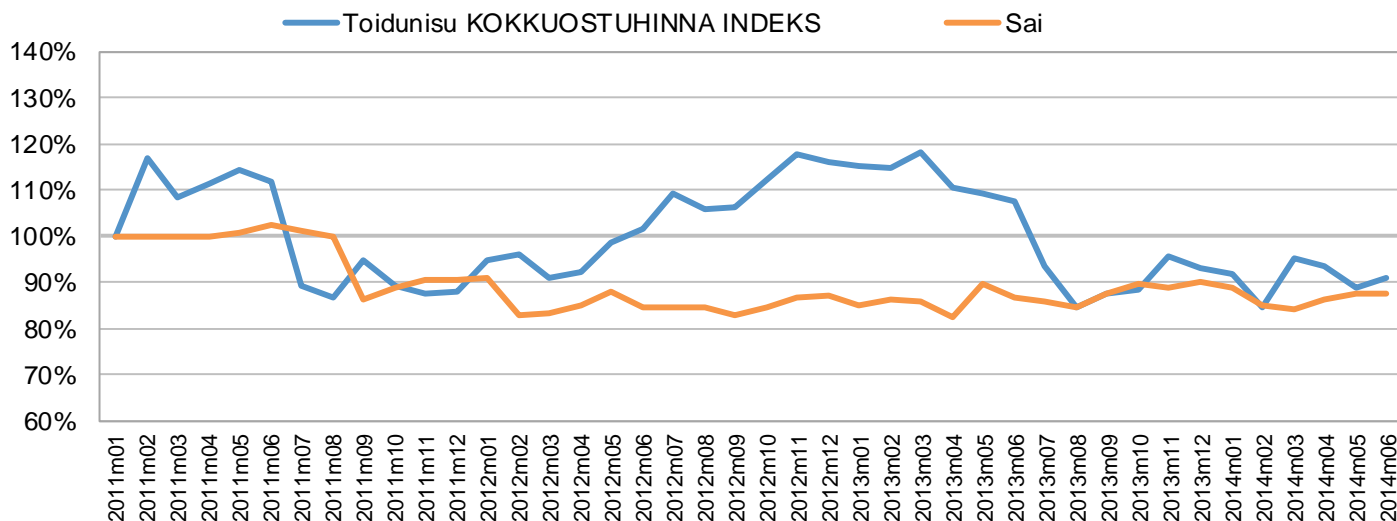

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

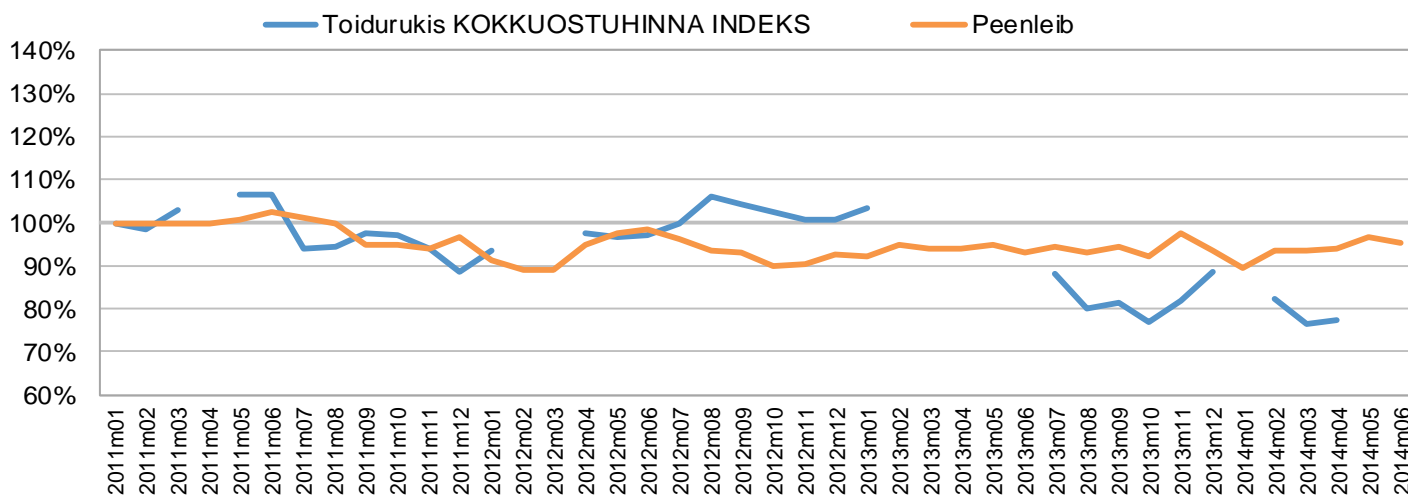
Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – juuni 2014
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Nisujahu hind langes 2013. aasta I poolaastal järsult ning on väikeste kõikumistega jäänud üsna madalale (2011. aasta II poole) tasemele püsima. Saia jaehind on juba 2012. aasta algusest püsinud (vaid väikeste kõikumistega) pigem stabiilsena. Kokkuvõttes tähendab see, et lausaia jaehind ei ole liikunud toote põhitooraine hinnaga samas rütmis. 2014. aasta esimesel poolal nisujahu osakaal lausaia hinnas püsinud stabiilsena, töötlemarginaal on õige pisut tõusnud ja jaemarginaal langenud.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – juuni 2014
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning nii 2013. aasta saagiperioodi kui ka 2014. aasta esimese poole kokkuostu hinnatase on jäänud püsima uuringuperioodi madalaimale tasemele. Leiva jaehind ei ole viimase paari aasta vältel oluliselt muutunud. 2014. aasta I poolal peenleiva tööstusest väljamüügihind aga langes, mis on suurendanud tooterühma jaemarginaali.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

**Leib (peenleib)
eurodes**

absoluutarvuna	II kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toidurukis		0,15	0,15	0,14		-2,7%
leiva tööstusest väljamüügi hind	1,01	1,05	0,94	0,93	-7,6%	-1,1%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)		0,90	0,80	0,79		-0,8%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,20	0,17	0,25	0,30	46,2%	21,1%
jaemarginaal koos boonustega, riiulitasudega jne	0,25	0,22	0,29	0,34	35,5%	17,5%
käibemaks	0,24	0,24	0,24	0,25		
jaehind	1,46	1,46	1,43	1,48		3,5%

Leib (peenleib)

protsendina	II kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toidurukis		10%	10%	10%		-6%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta		58%	53%	50%		-4%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	17%	15%	21%	23%	33,6%	14%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lausai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

**Sai (lauasai)
eurodes**

absoluutarvuna	II kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toidunisu	0,22	0,19	0,19	0,19	-16,7%	0,4%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,90	0,84	0,82	0,85	-5,4%	4,0%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,68	0,65	0,63	0,67	-1,6%	5,0%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,21	0,31	0,29	0,27	27,7%	-6,3%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,26	0,36	0,33	0,31	22,0%	-5,0%
käibemaks	0,22	0,23	0,22	0,22		
jaehind	1,34	1,39	1,33	1,35	1,0%	1,3%

Sai (lauasai)

protsendina	II kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014*	Muutus ± %	
					II kvartal 2014* / II kvartal 2013	II kvartal 2014* / I kvartal 2014
toidunisu	17%	14%	14%	14%	-17,5%	-1%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	47%	44%	45%	46%	-2,3%	4%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	19%	26%	25%	23%	20,8%	-6%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses – jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugev, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on põhitoiduainete (piimatooted, lihatooted, teraviljatooted) puhul traditsiooniliselt tugev. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal ning stabiilsena kui saab, survestades selleks töötlejaid.

Ka Eesti puhul on kõigi kaardistatud toodete puhul märgata hinnakujunduses asümmeetriat.

Piimatoodete (joogipiim, juust, või) puhul ei ole 2012. aasta esimeses pooles langenud ning seejärel kuni käesoleva aasta I kvartalini pidevalt tõusnud toorpiima hind töötleja väljamüügi ning jaehindades samal määral kajastunud. Töötlemarginaalid langesid läinud aasta lõpus ja käesoleva alguses oluliselt. II kvartalis on aga langema hakanud joogipiima hind töötlemarginaale taas pisut tõstnud.

Pagaritoodete – peenleiva ja lauasaia – puhul ei ole toidunisu ning toidurukki kokkuostuhinna kõikumine leiva-saia jaehindadele praktiliselt mõju avaldanud; aastatagusega võrreldes on lauasaia puhul kasvanud eeskätt jaemarginaal; peenleiva puhul on alates läinud aasta lõpukuudest trend töötlemarginaali languse ning jaemarginaali kasvu suunas.

Koduse hakkliha jaehind on rohketest kampaaniatest tingituna üsna kõikuva iseloomuga, kuid pikemas vaates tõi tooraine hinnatõus siiski kaasa ka keskmiste jaehindade kasvu. Viimastes kvartalites langustrendis olnud tooraine hind aasta lõpus veel jaehinnas ei kajastunud. Käesoleva aasta alguses on ka töötleja väljamüügihinnad selgelt langenud ning töötlemarginaal vähenenud, jaehindade langus on olnud protsentuaalselt väiksem.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorrison, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.